

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут електроенергетики
Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеню бакалавра

студента Купрєєв Максим Сергійович

(ПІБ)

академічної групи Б-ТП-15

(шифр)

напряму

6.020303 «Філологія»

спеціалізації _____

за освітньо-професійною програмою _____

на тему: Сучасні англійські прізвища, їх етимологічні та семантичні особливості

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	доц. Орел М.В.			
розділів:				
Рецензент				
Нормоконтролер	доц. Бойко Я.В.			

Дніпро
2019

ЗАТВЕРДЖЕНО:завідувач кафедри
перекладу

_____ Введенська Т.Ю.

«_____» _____ 2019 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню бакалаврастуденту **Купрєєв Максим Сергійович** академічної групи **Б-ТП-15**
(прізвище та ініціали) (шифр)напряму **6.020303 «Філологія»**

спеціалізації _____

за освітньо-професійною програмою _____

на тему: **Сучасні англійські прізвища, їх етимологічні та семантичні особливості**
затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від 26.04.2019 № 692-л

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	Специфіка антропоніма як одиниці номінації в англійській мові	25.12.18
Розділ 2	Аналіз антропонімів у творах англійського письменника С. Моема	01.05.19

Завдання видано _____
(підпис керівника) (прізвище, ініціали)**Дата видачі** 15 жовтня 2018**Дата подання до екзаменаційної комісії** 10 червня 2019**Прийнято до виконання** _____
(підпис студента) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Специфіка антропоніма як одиниці номінації в англійській мові	6
1.1 Місце антропоніма в сучасній англійській мові	6
1.2 Антропоніми, їх функції та види	8
1.3 Етимологічні та семантичні особливості функціонування англійських прізвищ	13
1.4 Особливості антропонів в англійській художній літературі	19
Висновки до 1 розділу	28
РОЗДІЛ 2. Аналіз антропонімів у творах англійського письменника С. Моема .	30
2.1 Творчість В.С. Моема	30
2.2 Класифікація прізвищ літературних персонажів С. Моема за їх лексико-семантичною структурою	34
2.3 Засоби перекладу англійських антропонімів українською мовою (за творами Моема)	38
Висновки до 2 розділу	45
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48

ВСТУП

Важливість антропонімних досліджень зумовлюється їх особливим статусом у мовній структурі. З одного боку, особові назви входять до лексичного складу мови й підлягають усім їх законам виникнення та функціонування, з іншого – є унікальною знаковою системою, складники якої мають особливу будову, ексклюзивне призначення, специфіку творення та поширення.

Дослідників усе більше цікавить динаміка особових імен і прізвищ, яка, на відміну від сталої системи антропонімів, дає змогу наживо простежити лексичний рух власних назв людей і скласти повніше уявлення про лінгвокультурну природу цих особливих слів.

Антропоніми вже тривалий час привертають увагу лінгвістів. Проблеми ономастики досліджуються в роботах Н.В. Подольської, О.В. Суперанської, О.А. Леоновича, В.А. Ніконова, В.О. Ражиної, А.І. Рибакіна, А.В. Чігірьової та багатьох інших.

Актуальність досліджуваної теми пояснюється зростаючим інтересом до вивчення антропонімії в плані мовної та культурної комунікації.

Об'єктом дослідження є власні імена в художньому англomовному тексті.

Предмет дослідження становлять етимологічні, семантичні особливості та засоби перекладу прізвищ в англійській мові на прикладі художніх творів В.С. Моєма.

Мета роботи – проаналізувати етимологічні й семантичні особливості англomовних антропонімів у художньому тексті, а також особливості перекладу власних назв (антропонімів) на прикладі художніх творів Моєма.

Встановлена мета передбачає рішення таких **завдань**:

– з'ясувати місце антропонімів в сучасній англійській мові;

- проаналізувати дефініції термінів ‘власне ім’я’, ‘антропонім’, ‘топонім’ та з’ясувати типи антропонімів;
- вивчити етимологічні та семантичні характеристики англійських антропонімів;
- класифікувати за лексико-семантичною структурою англійські прізвища літературних персонажів творів У. С. Моєма;
- з’ясувати найбільш адекватні і влучні перекладацькі стратегії і тактики при відтворенні специфіки різних типів антропонімів у художньому тексті.

Матеріалом для дослідження слугували твори Сомерсета Моєма (тексти оригіналів та переклади А. Муляра, О. Мокровольського, М. Жук О. та Жомніра) “*Rain*”, “*The razor’s edge*”, “*The moon and sixpence*”.

Наукова новизна полягає у з’ясуванні особливостей перекладу антропонімів, як окремих одиниць мовної системи.

Методи дослідження: аналітичний, порівняльний, теоретико-описовий, кількісно-якісний методи.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що складені тематичні групи англійських прізвищ в різні часові відрізки і представлена етимологія виявлених власних імен. У роботі представлені теоретичні спостереження, що дозволяють більш детально на матеріалі прізвищ розглянути антропоніми, як складову картини особистості.

Практична цінність результатів дослідження полягає в тому, що матеріали, розроблені в даній роботі, можуть слугувати основою для подальших досліджень в області антропоніміки.

Структура роботи: дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. СПЕЦИФІКА АНТРОПОНІМА ЯК ОДИНИЦІ НОМІНАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

1.1 Місце антропонімів в сучасній англійській мові

Відомо, що антропоніми (імена людей) – це вид власних назв, які служать для виділення названого ними об'єкта з низки подібних, для його індивідуалізації та ідентифікації [19, 187].

Антропоніміка ж – галузь ономастики, що вивчає власні назви людей та їх окремі складові, а також походження, еволюцію та закономірності їх функціонування.

Під час вибору імені людині приймається до уваги розповсюдженість, популярність, милозвучність імені; а також соціальна приналежність людини. Якщо ім'я походить від загальної назви, то інколи беруть до уваги первинне значення, навіть якщо ім'я запозичене, тому в словниках власних назв надається переклад на рідну мову. Наприклад, уникають імен, які несуть неприємне змістовне навантаження: *Барвара* – груба, *Фока* – тухлій, *Васса* – пустеля. Слово, яке було утворене від загального, може асоціюватись з іншими значеннями.

Надавання імені мало різні особливості в різні культурах на кожному етапі розвитку людства. За даними О.А. Леоновича, в даний час в англійській антропоніміці лише 8% приходяться на імена давньоанглійського періоду [22].

В результаті норманського завоювання давньоанглійські імена, які використовувались протягом століть, майже повністю зникають, прискорюються тенденції переходу прізвищ у прізвища. Найбільш популярними в цей період (з XI ст. і далі) стають імена *William, Richard, Robert, Hugh, Ralph* та інші. Одночасно укріплюється влада церкви, яка стала настільки сильною до середини XV ст., що змогла досягти того, щоб вимагати від віруючих того, щоб вони називались тільки іменами канонізованих святих.

Стають розповсюдженими біблійні імена: *John, Peter, James; Michael, Simon, Luke* – для хлопчиків; *Mary, Catherine, Margaret, Ann(e)* – для дівчат.

За середньовіччя в документах записували ім'я, отримане при хрещенні, численні прізвиська, могло бути декілька прізвищ. Прізвище, яке переходить від батька, стає офіційним тільки в 1730 р.

Як ми бачимо, ім'я несе в собі період, коли отримало розповсюдженість, тобто ми можемо розподілити за періодами їх появи. Імена також можуть бути поділені на чоловічі та жіночі, та їх носіїв можна віднести до певної національності: *Михайло, Григорій, Микола* – українські, *Джон, Брайан, Крег* – представники англomовної культури. Імена вказують на мовну приналежність, не на національну.

На відміну від української системи використання власних імен, де проходить чітке розподілення на офіційне та зменшене, в англійській мові зменшені деривативи поступово стають офіційними іменами (*Dick Cheiney, Bill Clinton*). До того ж, вони використовуються разом з супровідними словами ввічливості *honourable* (шановний), *reverend* (превелебний), *Mr* (пан), наприклад, *Dr. Billy*. Є імена, які символізують приналежність до певної мовної культури, наприклад, представник будь-якої англomовної країни – *John*, ірландець – *Patric, Paddy, Pat, Mickey*. Обсяг інформації, яка знаходиться в іменах, для представника тієї чи іншої культури сприймається більш повною мірою, ніж для представника будь-якої іншої культури.

Власні антропоніми асоціюються також з відомими державними, політичними діячами, ученими, письменниками: *Julius (Caesar), Vincent (Van Gogh)*. Конотація імені зв'язана з їх носіями, які стали видатними особистостями. В Англії після приходу Кромвеля в 1653 році ім'я *Олівер* протягом ста років не було популярним. У переліку англійських імен є біблійне імя *Abel*, але немає імені *Cain*, до того ж, останнє використовується в значенні “братовбивця”.

Після другої світової війни з ономастикона зникло ім'я *Адольф*. В деяких країнах, наприклад, у Франції, досі діє закон, який забороняє давати імена, які асоціюються з відомими людьми, або літературними героями. Великобританія та США є одними з не багатьох країн, де збереглось положення римського права про абсолютну свободу вибору та зміни імені, якщо це не відбувається в зі злочинними цілями.

Відомість та популярність імені нерідко призводить до того, що воно сприймається як сільське. В англійській мові такими іменами є: *Jack, Joe, Dick, Johnny, Jane, Joan*. Існує вислів *Tom, Dick and Harry* – “будь-який”, “кожний”, “перший ліпший”. До таких імен часто додаються прізвища-прізвиська: *Tom Long* – повільна людина, *Jack Sprat* – малесенька людина.

1.2 Антропоніми, їх функції та види

Ономастика – це розділ лінгвістики, який вивчає власні назви, історію їх виникнення та перетворення у результаті їх довгострокового вживання у мові-джерелі або у зв'язку із запозиченням з інших мов спілкування. У більш вузькому значенні ономастика – власні назви різних типів (ономастична лексика) [35].

Формування ономастики як самостійної наукової дисципліни про власні імена активізувалося у другій половині ХХ століття. Були встановлені основні закономірності історії розвитку і функціонування власних імен, обґрунтовані принципи їх класифікації.

Кочерган М.П. зазначає, що власні назви служать для виділення названого ними об'єкта з низки подібних для його індивідуалізації та ідентифікації; і пропонує таку класифікацію власних назв:

- антропоніми – імена людей;
- топоніми – географічні назви;
- теоніми – назви божеств; -

- зооніми – клички тварин;
- астроніми – назви небесних тіл;
- космоніми – назви зон космічного простору і сузір'їв тощо [19].

Кожна власна назва (*онім*) містить інформацію про особливості іменованого об'єкту, історичну епоху, в якій виникла назва, етнос, котрий створив назву, мову, на якій створена назва і багато іншого. Власні імена виникли дуже давно в процесі розвитку мови. Вони відрізняються від загальних назв, оскільки належать конкретному об'єкту.

О.В. Суперанська виділяє три основні ознаки, які дозволяють розмежувати власну назву від загальної. Відмінні ознаки власної назви, на її думку, полягають у тому, що:

- 1) ім'я дається індивідуальному об'єктові, а не класу об'єктів, які мають межу, характерну для всіх індивідів, і входять у цей клас;
- 2) за допомогою власної назви об'єкт завжди чітко визначений, обмежений, окреслений;
- 3) власна назва непов'язана з поняттям і не має на рівні мови чіткої й однозначної конотації [36, 324].

О.В. Суперанська також зазначає, що основною властивістю власних імен є “відсутність зв'язку з поняттям, тісний зв'язок з одиничним, конкретним об'єктом” [36, 163].

Як зауважує В.І. Супрун, “власні імена в лексичній системі сучасної мови утворюють унікальну підсистему з особливими системоутворюючими механізмами, а також закономірностями розвитку і функціонування” [37].

Слід зазначити, що термін ‘антропонім’ тісно пов'язаний із терміном ‘антропоніміка’. *Антропоніміка* – галузь ономастики, що вивчає власні назви людей та їх окремі складові, а також походження, еволюцію та закономірності їх функціонування.

Антропонім – це власні імена людей, окремо присвоєне кожній людині як її розпізнавальний знак.

В англійській мові існують такі *види антропонімів*:

1. Особові імена: *John, Peter*.

2. Патроніми (імена по батькові). В англійській мові традицію використання патронімів втрачено, з XVII століття патроніми стали частиною особового імені.

3. Прізвища: *Brown, Gregor*.

4. Родові імена (вважаються більш важливими, ніж прізвища, коли жінка виходить заміж, то вона змінює своє прізвище, а родові ім'я залишається незмінним.): *Ms, O'*.

5. Прізвиська, псевдоніми, імена тварин: *Fierly Face* (Джеймс II, мав родиму пляму на пів обличчя), *Redhead* – людина з рудим волоссям.

6. Криптоніми (приховувані імена), антропоніми літературних творів, героїв фольклору, міфів: *Titania, Nemesis*.

7. Етніми (назви націй, народів, народностей): *Englishman, Londoner*.

8. Техноніми (статусні імена): *Ms, Mrs, Mr*.

В наведеній класифікації нас цікавлять прізвища, які відносяться до антропонімів. Н.В. Подольська в словнику власних назв визначає термін “*прізвище*” як “*вид антропоніма, офіційне найменування, яке унаслідкується і вказує на приналежність людини до певної сім'ї. Прізвище додається до власного імені для уточнення особи, яка називається; історично власне ім'я первинне, а прізвище вторинне; різниця між власним іменем та прізвищем функціональна, соціальна та частково структурна*” [34, 57].

Основна функція антропонімів полягає в тому, що ім'я, прізвище та ім'я по батькові і фактично, і юридично виступають як засіб ідентифікації людини у суспільстві. Вони означають єдиний у своєму роді предмет, тобто вони мають єдине значення, яке у громадській практиці набуває оцінювальної функції.

Антропоніміка також вивчає такі функції антропонімів у мовленні, як *номінацію, диференціацію, зміну імені, пов'язану з віком, сімейним станом,*

життям серед людей іншої національності, переходом в іншу віру, вступом в таємні товариства та ін.

Антропонім називає, але не приписує ніяких якостей. Вони мають поняттєве значення, для якого характерні наступні *ознаки*:

а) свідчення того, що носій антропоніма – людина: *Peter, Lewis* на відміну від *London, Thames*;

б) вказівка на приналежність до національно-мовної спільноти: *Robin, Henry, William* на відміну від *René, Henri, Wilhelm*;

в) вказівка на стать людини: *John, Henry* на відміну від *Mary, Elizabeth*. Існують антропоніми одиничні та багатозначні. До перших відносяться імена, які належать багатьом людям, але перш за все пов'язані з кимось одним. Це імена людей, які стали видатними: *Plato, Shakespeare, Darwin, Einstein*. До багатозначних належать імена та прізвища людей, які не використовуються за певних обставин та не вказують на конкретну людину: *John, Elizabeth, Thomas*.

Виникнення та розвиток прізвища як суспільно-історичної та мовної категорії тісно пов'язані з етапами соціально-економічного розвитку людства. До певного етапу розвитку людство не мало прізвищ. Як результат першого перепису в Англії, багато прізвищ отримали документальне закріплення (реєстрацію). Закріплення ж спадкових прізвищ стало необхідним для більшості людей в Англії в XVII столітті.

Семантичний аналіз сучасних англійських прізвищ, який був проведений О.А. Леоновичем [23, 54], зробив можливим розподілити їх за *групами з точки зору їх етимології*:

1. За ім'ям батька. Такі прізвища походять від власних імен, в тому числі означають “чий-то син” (*Anthony, Walter; Jackson, Thompson, MacGregor, O'Hara*).

2. За місцем проживання. Це найбільша група англійських прізвищ, яка охоплює приблизно 50% всіх англійських прізвищ. Сюди входять прізвища, які походять від прізвищ, які, в свою чергу, вказують на походження їх власників

з певної місцини, міста, або країни (*England, Welsh, Cornwall, Surrey, Brook, Shrub*).

3. За родом занять. Дуже широко в англійських прізвищах представлене лексичне поле назв різних професій та посад. Вони входять до складу приблизно 20% всіх прізвищ (*Barber, Kitchener, Shepherd, Potter*).

4. За описовими характеристиками. Більшість прізвищ даної групи походить від прізвиськ, які характеризували своїх носіїв за найбільш помітними фізичними, фізіологічними та духовними якостями (*Bigg, Strong, High, Younger, Cudlip, Cameron*).

Під час розгляду семантичної організації антропонімів і похідних ми не можемо обійти таке поняття як *одиничність*, яке є частиною екстралінгвістичного аспекту значення антропоніма і формується за обставини існування об'єкту, носія даного імені.

Необхідно розділяти одиничність 1) *абсолютну* та 2) *відносну*. Так, антропонім *Bush* – прізвище Буш розповсюджується на всіх членів сім'ї Бушів, яких дуже багато в Америці, не має жорсткої прив'язки до однієї особистості, характеризується тільки потенційною можливістю бути ім'ям одиничним. Таку одиничність ми називаємо відотною і вона є характерною для більшості антропонімів.

Наявність словникової дефініції антропоніма, енциклопедичної інформації (*Bush* – Буш, 43-й та 44-й президент США, член сім'ї Бушів, син 41-го президента США), характеризується абсолютною одиничністю, робить ім'я єдиним у своєму роді, виділяє особистість з ряду інших.

Існують антропоніми тільки з *абсолютною одиничністю*. До них найчастіше належать вигадані імена: імена літературних персонажів або міфічні імена: *Othello, Prometheus*.

Як було зазначено вище, більшість власних імен та прізвищ характеризуються відотною одиничністю. Але в певній ситуації набувають абсолютну одиничність.

Таким чином, розглянувши специфіку антропоніма, можна зробити наступні висновки: у кожній цивілізованій країні та її мові є особлива категорія одиниць – власні назви, які називають людей – антропоніми. Антропоніміка є відображенням розвитку культурно-історичного життя існуючого народу і є невичерпним джерелом розвитку номінативних засобів мови. Таким чином, антропоніми та їх деривати є важливою частиною мовної картини світу.

1.3 Етимологічні та семантичні особливості функціонування англійських прізвищ

Протягом останніх років дослідження особливостей функціонування власного імені набуває посиленої уваги. Вивчення власних імен, починаючи з часів античності до сьогодення, опиняється в руслі сучасних лінгвістичних напрямків, які досліджують мову як “дзеркало” національної культури. Модус функціонування власних імен, головним чином, антропонімів, полягає в ідентифікації об’єктів ономастичного контінуума унікального для кожної людини у сукупності їхніх перцептивних, когнітивних та афективних характеристик, релевантних для індивідуального референта. Ці імена кваліфікуються як індивідуальні імена – ідентифікатори [33, 161].

Процес формування англійських прізвищ зумовлений багатою передісторією, що сформувалася на основі запозичень із різноманітних народів (кельтських, германських племен англів, саксів, фризів, ютів, скандинавів, франко-норманів) і формує фонд англійських прізвищ, що утворились у процесі становлення англійської мови. Тому кожне прізвище – це історія мови народу, що поширює наше уявлення про особливості еволюції та функціонування ономастикону народу Англії.

Система сучасних англійських прізвищ складалася протягом багатьох століть та своїм корінням сягає у далеке минуле. Вона тісно пов’язана з історією країни, народу та з історією англійської мови. Як відомо, більшість

англійських прізвищ утворились від власних імен чи прізвиськ людей. Тому, однією з найскладніших проблем у дослідженні англійських прізвищ є встановлення достовірної *етимології* того чи іншого прізвища.

Як правило, одне й те саме прізвище могло виникнути внаслідок різноманітних процесів, із зовсім різних джерел. Наприклад, прізвище *Legg / Legge* має відповідний перелік можливих джерел його походження:

- за місцем проживання його носія: *at a leg or neck of land*;
- від давньоскандинавського імені *Legg* (скорочено від *Legard*);
- від застарілої форми слова *Leigh / Ley*;
- від прізвиська прудкої людини (*to show a leg*);
- від професії торговця панчохами та білизною (традиційно як засіб реклами на вивісках зображувалася нога);
- від вивіски паба – пивної, який часто відвідували торговці.

За *етимологічними* ознаками більшість англійських прізвищ може бути класифікована за чотирма типами прізвищ, що походили:

- від назви місця, звідки людина родом: *Norman, Moor, Hall, Chester*; – від назви діяльності людини: *Taylor, Clark, Smith, Turner, Cooper*;
- від назви діяльності людини: *Taylor, Clark, Smith, Turner, Cooper*;
- від різноманітних прізвиськ, що виражають фізичні, моральні характеристики людей: *Long, Little, Moody, Fox, Brown, Rich*;
- від виявлення родинних зв'язків, відносин: *Johnson, Robertson, Watkins* .

За *семантичними* ознаками сучасні англійські прізвища, виходячи з етимології, можна розподілити за такими групами:

- 1) відтопонімні;
- 2) відантропонімні;
- 3) описові [2, 10].

1) *Відтопонімні прізвища* утворені від англійських, французьких топонімів: назв графств, міст, деревень, зелених угідь, полей та інших мікротопонімів [1, 134].

Відтопонімні прізвища охоплюють приблизно 32% всіх власних прізвищ й поділяються на такі підгрупи прізвищ:

а) – ті, що походять від *прізвиськ*, які, у свою чергу, вказували на походження їхніх власників із відповідної *місцевості, міста* чи *країни*. Такими є прізвища *England, English*, які шотландці змінили на *Ingle, Ingleman, Irish, Wales, Welsh, Welshman, Wallace*;

– ті, що утворились від *назв та країн Західної Європи: Germain, France, Spain*;

– ті, що походили від *назв графств: Shetland* ('hilt land'), *Yorkshire* ('place of Ebuuros');

б) – прізвища, що походять від *прізвиськ*, у яких знайшли своє відображення топографічно примітні пункти певної місцевості: *Brook, Hill, Cliff, Dale, Fell, Moore, Fields, Grover, Forest*. Людина, яка мешкала у безпосередній близькості від певного примітного об'єкта сільського ландшафту, отримувала подібні прізвиська (*at the ley або lee > Attelea > Attlee; Brock* (давньоанглійське *broc* – струмок; той, хто живе коло струму).

Поширеним є вживання прізвищ, які:

– відображають особливості *рослинного світу: Aspen, Beech, Birch, Holly, Shrub, Willows, Yew, Yewdale, Shaw, Ryecroft, Meadowcroft, Bancroft, Rowan*;

– походять від *назв річок: Tees, Cherwell, Teems, Calder, Becker*;

– вживаються на позначення предметів і явищ, пов'язаних із *діяльністю людини: Green* (від *village green* – 'сільська лука'), *Ford, Bridgman*;

– походять від *прізвиськ мешканців міста* й мають у своїй основі назви примітних пунктів міста – вулиць, майданів: *Gateman, Street, Townsend* [6, 15].

2) *Відантропонімні прізвища* – утворені від власних імен та їхніх дериватів, а також від сполучень власних імен та їхніх дериватів із термінами спорідненості: син, дочка, брат, сестра, онук та інші. У документах XI–XIV століть поряд із давньоанглійським терміном спорідненості *sunu* > середньоанглійським *son* – син зустрічається латинське *filius*,

давньофранцузьке (*le*) *fiz*, *fitz* – син. Наприклад: *Rauf le fuiz William* (1299), *Henry Fitz William* (1300), *Arnald Williamssone* (1360) > *William*, *FitzWilliam*, *Williamson*.

Більшість відантропонімних прізвищ походять від індивідуального імені батька. Наприклад, ім'я *Richard* та його варіанти:

– *Richard(s)*, *Richardson*;

– *Deeks*, *Dix(on)*, *Dickson*, *Dickens*, *Dickenson*, *Dickins*, *Dickons*;

– *Digance*, *Hick(s)*, *Higg*, *Higgins*, *Hitchcock*, *Dicklin*, *Diglin*, *Diggens*, *Digginson* [2, 165].

Як прізвища вживались і власні імена, які не зазнавали жодних змін: *Anthony*, *Allen*. Багато прізвищ виникло зі скорочених імен батьків:

David – *Dawe*, *Dawson*; від *Anthony* – *Tonkin*, *Tonson*, *Tonnson*; *Robert* – *Robson*, *Ropes*, *Dobbs*, *Dobson*, *Hobbes*, *Hobson*, *Horps*.

с) назви професій та посад охоплюють близько 16% всіх найпоширеніших прізвищ в Англії – *Smith* “коваль” (більше 200 000 родин мають це прізвище). Етимологічний аналіз англійських професійно-посадових прізвищ дозволяє відтворити всю соціально-економічну структуру англійського суспільства XI–XV століть. Саме в цей період формувалась основа сучасної англійської прізвищної ономастики. В основному, ці прізвища походили з прізвиськ на позначення посади, професії, ремесла їхніх носіїв.

Тут можна виокремити ряд підгруп:

1. Прізвища, утворені від назв посад. У цій групі репрезентовані прізвища, які тяжіють до різних титулів, чинів та посад, носії яких у середньовічній Англії займались безпосереднім обслуговуванням короля, членів королівської родини, що вважалося привілеєю, якою було наділене лише певне середовище осіб, які високо стояли у суспільстві:

Stewart або *Stuart* (“королівський сенешаль”); *Wardrop*, *Barber*, *Spencer* (“керівник”); *Page* (“подавав рушники”); *Spooners*.

Прізвища, що відображали соціальні характеристики людини:

Knight, Squire, Gent, Sheriff, Justice, Corner, Judge, Burgess, Bailiff, Mayor, Cryer, Checker, Trumper, Clark.

Серед англійських прізвищ немало тих, що належать до церковної ієрархії:

Palmer, Abbot, Bishop, Canon, Deacon, Dean, Priest, Parson [4, 142].

2. Прізвища, пов'язані із сільськогосподарськими професіями: – з основою на позначення *догляду за тваринами*:

Hurd, Hird, Heard (від *herd* – пастух, чередник); *Coward* (*Cowherd*); *Swinnart* (*swine* – *herd*); *Hoggart, Porcher*;

– *Smith* (“коваль”) – одне з найпоширеніших в Англії та США прізвищ – первинно позначало “майстер у металевій справі”. Це прізвище входить до складу таких складних прізвищ, як

Brownsmith, Blacksmith, Greensmith, Whitesmith, Redsmith, Goldsmith, носії яких, відповідно, мали справу з міддю, залізом, свинцем, оловом та золотом [5, 17];

– ті, що мали закінчення – *wright*, відносили до професій людей, які працювали з деревом:

Cartwright, Wainwright, Boatwright, Wheelwright [8, 11].

3. Прізвища, утворені від *назв різноманітних ремесел*, якими займалися люди: *Archer, Arrowsmith, Browman, Stringer, Fletcher, Plater, Lardener, Beller, Smoker*:

– прізвища, що виникли у зв'язку з появою виробництва й торгівлі сукном: *Woolen, Woolley, Packer, Sherman* (*shear-man*), *Walker, Fuller, Tucker, Seamer, Teazle, Comber, Webber, Tailor* [7, 282].

3) *Описові англійські прізвища* зазвичай походять від прізвищ-епітетів, які утворюються від загальних назв, що не входять до топонімної чи антропонімної лексики: борода, цап, жайворонок, дятел, коваль, барон, сміливий, дикий та інші. Наприклад: *Aelfsige mid tham Berde, Alwine bierd* > *Beard*.

У складі прізвищ-епітетів за лексичним значенням вихідних форм можна виокремити декілька *підгруп прізвищ*, а саме на позначення:

– біологічних особливостей людини за її найбільш примітними фізичними, фізіологічними та духовними якостями: *Henry Bigge* (1177) – великий; *Thomas le Brade* (1212) – широкий; *Henry Brag* (1260) – хвалько; *Strong, High, Longman, Elder, Small, Armstrong, Cudlipp* ('заяча губа'); – кольору волосся людини: *Black, White, Grey (Grizzle, Grissel); White (Hoar, Whiteman, Blunt); Red (Reid, Reed, Read, Redman)*;

– моральних, розумових здібностей людини: *Bad, Good, Wise, Gay, Joyse, Makepeace Friend*;

– умов життя їхніх носіїв: *Poore, Rich, Ragman* ('ragged man'), *Masterman*;

– схожості названих (за складом розуму, характеру, поведінкою) з тваринами, птахами, рибами, рослинами та іншими представниками навколишньої флори й фауни: *Bull, Calf, Poppy, Starling* [2, 52].

Дослідження етимологічних та семантичних особливостей становлення та розвитку системи англійських прізвищ дає нам можливість виокремити концептуальне поле, що й складає основу ономастикону англійської мови загалом – це прізвища, що надавалися людині:

– за місцем проживання (за назвами міст та країн, графівств, річок, рослин);

– за особливостями соціальної характеристики людини – професії чи посади, чинів, титулів;

– за особливостями її фізичних, біологічних, розумових здібностей та якостей.

Отже, система англійських прізвищ пройшла довгий і тривалий процес свого формування та становлення, відбиваючи характерні економічні, соціальні, суспільні, моральні та психологічні чинники й особливості життя та розвитку англійського народу.

1.4 Особливості антропонімів в англійській художній літературі

Власні назви в творах художньої літератури часто відіграють специфічну роль, допомагаючи автору найбільш ефективно зображувати дійсність. “Ю.М. Тинянов стверджував, – пише В.В. Виноградов, – що “в художній літературі немає імен, що не говорять” [3, 22]. Адже вдало обране ім'я стає додатковим засобом характеристики персонажа, підсилює емоційний вплив від усього твору.

Традиційно при аналізі власних імен в художній літературі і персоніфікації художнього образу використовували терміни ім'я або власна назва. Стосовно художніх текстів вони конкретизувалися: ім'я дійової особи, ім'я літературного персонажа, ім'я персонажа.

Зокрема, В.А. Никонов дає наступне визначення: “Ім'я персонажа – один із засобів, що створюють художній образ, воно може характеризувати соціальну приналежність персонажа, передавати національний і місцевий колорит, а якщо дія відбувається у минулому, то відтворювати історичну правду (або руйнувати її, якщо ім'я вибране всупереч правді)”. Звертає увагу, що в даному визначенні в основному признається лише тісний зв'язок власного імені художнього твору з суспільством і суспільними умовами, але не уточнюється його специфіка в структурі художнього тексту як самостійної одиниці [30, 41].

Проблема значення власних імен і їх зв'язок з носіями виникла у вчених із давніх часів. Серед різних думок можна виділити три головних напрямки. Деякі лінгвісти (О. Функе, Ж. Вандрієс, Е. Брендаль, Ю.С. Маслов, Н.Д. Арутюнова) вважають, що на відміну від загальних імен, здатних не лише називати предмет, а й мати денотативне значення, власні імена виконують лише функцію репрезентації, оскільки є вторинними по відношенню до загальних імен. Інша група вчених вважає, що власні імена мають лексичне значення, і навіть є більш змістовними, ніж загальні імена (А. Нурен,

О. Єсперсен). Треті розглядають значення власні імена і з позицій мови, і з позицій мовлення (Л.М. Щетинін, В.А. Ніконов, Н.Г. Комлев) [5, 5].

Однією з основних передумов реалістичності художнього твору є відповідність використаних йому власних імен закономірностям національної ономастичної системи.

Слід зазначити, що у більшості народів, що населяють Європу й Америку, зокрема і в англійців й американців, історично склалася двоіменна антропонімна система = особове ім'я та прізвище. В англійській мові немає єдиного терміна, що відповідає російському терміну “особове ім'я”. Йому рівнозначні англійські словосполучення *baptismal name*, *Christian name*, *first name*, *given name* і *personal name*. Два синоніми *forename* і *prename* (лексична калька < лат. *praenomen*) мають також значення «ім'я, що передує прізвищу».

Добре відомо, що під час вибору імені для свого персонажа письменник звертає увагу на його фонемний і морфемний склад, які здатні передає додатковий емоційно-експресивний відтінок. Водночас автор орієнтується на реальний іменник, загальноприйняту в культурі формулу, за допомогою якої можна передати інформацію про національний, віковий, соціальний стан героя. Крім того, склад і поєднання антропонімів залежит від соціальних поглядів і естетичної позиції автора художнього твору, від загальної культури письменника і культури того середовища, в якому живуть персонажі.

Дослідники неодноразово зазначали, що в художньому творі всі антропоніми, насамперед, виконують стилістичну функцію, приймаючи участь у створенні образу. Письменник обирає або створює власні імена і прізвиська персонажів відповідно до образної системи твору, художнього задуму, стилю, жанру. Вони можуть мати помітно виражене смислове навантаження, незвичайний звуковий образ. Деякі імена героїв художніх творів, завдяки своєму звучанню, можуть викликати як симпатію, так і глузування, навіть огиду. Власні імена повинні бути стилістично правильними і точними, відповідати

всьому духу, ідеї, цілям твору, мати характерний колорит, а іноді й спеціальний сенс, особливе значення, в якому виражена авторська ідея.

Насамперед, варто зауважити, що власні імена – це об’єкт ономастики, лінгвістичної науки, і, за визначенням М. Блоха, це – “слово або словосполучення, яке служить для виділення іменованого об’єкта серед інших об’єктів для його індивідуалізації та індифікації [5, 105].

Власні імена в художніх творах виконують низку функцій, а саме: ідентифікаційну, описову та посилення на культуру, до якої належить персонаж. Усі вони є різновидами інформаційної функції [49, 184]. Ім’я вирізняє героя з-поміж інших, а деякі імена характеризують героїв безпосередньо. Імена, які характеризують героїв, О. Калашніков називає характонімами чи “значущими іменами” [46]. Однією з ознак характоніма є загальна основа, що є частиною імені чи цілим ім’ям, яке своєю формою нагадує “звичайне” слово. Якщо така загальна основа характеризує (подає означення) носія імені, то вона стає значущим елементом імені, тоді його можна назвати характонімом або “промовистим” ім’ям. “Промовисті” імена (англ. *token, speaking, tellingnames* або *charactonyms*) – це вид антономазії, що досить поширений в англійській мові і полягає у використанні загальних назв у ролі імен або прізвищ літературних персонажів [16].

Як зазначає Л. Щетинін, “обираючи з арсеналу загальнонародної мови імена, прізвища, прізвиська своїх героїв, автор не обмежується тільки наявністю вірного зразка. Кожне літературне ім’я отримує при “народженні” певне стилістичне навантаження, мета якого – зробити більш виразною фігурою названого таким ім’ям героя [41].

Класифікуючи імена літературних героїв за їх стилістичною функцією у творі, Л. Щетинін виділяє такі групи імен:

1. Нейтральні імена, привласнення яких найбільш типово для головних героїв англійської літератури. Найбільш характерний тип – місцеві імена, утворені із прізвищ: *Forsythe, Dombu, Copperfield*.

2. Описові – імена, які містять пряму або опосередковану характеристику їх носіїв: *Sir Dedlock, Headstone, Oxhead, Rasehellfrida*.

3. Пародійні імена, серед яких автор виділяє імена-стереотипи, стилістична функція яких – вираження масовості, стереотипності. Ч. Діккенс широко використовував такі імена (Bleak House): *Boodle, Duffy*.

4. Асоціативні імена, які своєю зоровою та звуковою формою викликають у читача асоціації, уточнюють і поглиблюють характеристику персонажів: *Miss Flite, Murdstone, Mister Toots, Mrs Pipchin*.

В епоху класицизму автори часто запозичували або створювали літературні імена на основі класичних мов (латинської та грецької): *Clarissa, Evelina*. Класичні власні імена часто запозичували разом із персонажами із грецької, римської та біблійної міфології: *Adam, Eve, Gabriel, Faun*.

Для комедії характерні імена, подібні якостям персонажа: *Lord Aimwell* – “добра мета”; *Lady Touchwood* “як би не було чого”.

Автори сентиментальних романів наділяють своїх героїв мелодійними, звучними власними іменами: *Pamela, Clarissa, Tristan*. Характеризуючі етимологічні імена даються тільки негативним героям: *Lovelace*.

В епоху романтизму наявні дві прямо протилежні тенденції: в одних творах ми зустрічаємо реальні імена (*Robinson Crusoe*) інші відрізняються екзотичною антропонімією (*Rowena*).

На перший план у письменників-реалістів виходить документалізм власних імен. Дж. Роу зазначає, що майже всі імена і прізвища персонажів Ч. Діккенса взято з життя: *Twist* (*be twisted* – бути використаним), *Fagin* (прізвисько справжнього злочинця *Ikey Solomon*, який був відомий тим, що навчав дітей кишеньковим крадіжкам), *Sikes* (ім’я справжнього злочинця *James Sikes*, який мав прізвисько “Пекло і Лють”). Інколи Ч. Діккенс користувався іменем-протонімом, замінюючи всього одну літеру в реальному імені (*Edwin Drood* від *Edwin Trood*, *Toots* від *Teets*). Власне ім’я й образ зливалися в нього в

одне ціле: *Sir Morbury Dedlock* (несе в собі натяк на *mort* фр. – “смерть”, *bury* – “хоронити” та *dedlock* – “глухий кут”).

Неперевершеним майстром імен і прізвищ залишається В. Теккерей. У нього існує багато прикладів прозорих імен: *Charles Honeyman*, місіонер *Silas Hornblower*, або таких, що етимологізуються з контексту: пастор *Felix Rabbits* від лат. *felix* – “щасливий” і *rabbit* – “кролик” (у пастора було 14 дочок). В “Ярмарку марнославства” В. Теккерей хитромудра Беккі недаремно носить прізвище *Sharp* (англ. *sharp* – “хитрий, спритний, продувний”).

У творах великих письменників немає дрібниць: все продумано, кожне слово стоїть на своєму місці й виконує певні функції. Власні імена не становлять винятку. Їм часто відводиться роль своєрідних, дуже лаконічних характеристик. Адресант під час вибору власних імен звертає увагу на їхню фонеміку, морфеміку й експресивний потенціал. Підбираючи імена, автор орієнтується на реальний іменник, загальноприйнятну формулу, за допомогою якої можна передати інформацію про соціальний, національний, віковий статус названого персонажа. Селекція антропонімів залежить від соціальної та естетичної позиції автора художнього тексту, його загального рівня культури і від середовища, в якому живе персонаж [4]. Роль “промовистих” імен у художній літературі спрямована на визначення та називання персонажа, передачу додаткової інформації про нього, вираження почуттів і особистого ставлення автора до такого персонажа. Наприклад, такі власні імена, як: *Becky Sharp*, містер *Backbite*, Міс *Careless*, леді *Deadline*, містер *Murdstone*, по-перше містять коротку характеристику, а по-друге, вказують на презирливе, негативне ставлення автора до них [21].

Утворюються “промовисті” прізвища й імена на основі (*common stem*), яка є частиною імені або цілим іменем [16]. Створюючи їх, автори здебільшого використовують іменники або прикметники, рідше – дієслова, водночас інколи залишають графічну форму деривата, наприклад, містер *Snake* [48] походить від іменника *snake* (“гадюка, змія”). Іншим прикладом може бути прізвище

містера *Credulous* [48], що етимологічно пов'язане із пркметником “credulous” – “довірливий”. Містер *Backbite* [48] походить від дієслова *backbite* – “лихословити”. Утім присутності лише однієї комічної основи недостатньо для того, щоб прізвище або ім'я стало “промовистим”, адже така основа повинна виконувати ще й характеристичну функцію. Інакше кажучи, прізвище або ім'я перетворюється на “промовисте” тільки тоді, коли людина – носій такого прізвища чи ім'я має позитивні або негативні риси характеру чи якості, які таке прізвище чи ім'я в собі несе.

“Промовисті” прізвища за своєю структурою можуть бути простими та складними [21]. До простих належать такі прізвища, значення яких можна зрозуміти, володіючи мінімальним словниковим запасом. У створенні складних “промовистих” прізвищ простежується творчий підхід автора. Для того, щоб досягти потрібного ефекту, різні письменники змінюють форму слова, приносять щось нове, додаючи емоційного забарвлення. Тому лише виділивши кореневі основи й афікси, з яких складаються “промовисті” імена, можна простежити їх семантичну еволюцію і правильно зрозуміти наміри автора.

Отже, створення “промовистих” прізвищ та імен здійснюється за допомогою комбінування таких різноманітних методів і прийомів, як конверсія, деривація та поєднання основ. Для англійської стилістичної антропонімії небайдуже і звучання імені. Зазначене характерно як для прози, так і для поезії, і проявляється в численних випадках алітерації імен. Наприклад, в англійському дитячому фольклорі: *Simple Simon*, *Hector Protector* тощо. У Ч. Діккенса зустрічаємо імена: *Dingley Dell*, *Boffin's Bower*. С. Лікок часто користувався згаданим прийомом. Алітерація надає іменам великої експресивності, робить їх легкозапам'ятовуваними, викликає необхідні асоціації.

На закінчення підкреслимо, що хоча антропоніми відносять до так званої фонової лексики, будь-яка інформація про їх походження та еволюцію

представляє величезну культурно-історичну цінність для розуміння унікальних особливостей тієї чи іншої лінгвокультури.

Поширенню власних імен сприяють багато факторів. Одним із головних є популярність літературних творів, у яких використовується те, чи інше ім'я. Яскраві літературні персонажі не тільки сприяли популяризації власних імен, а й поповнювали їх номенклатуру. Деякі з них були створені саме письменниками. Серед них можна назвати такі імена: *Pamela* (використовується в “Аркадії” Ф. Сідні), *Stella* (“Астрофель і Стела” Ф. Сідні), *Silvia* (“Два веронця” У. Шекспіра), *Celia* (“Як вам це сподобається” У. Шекспіра), *Julia* (“Два веронця” У. Шекспіра), *Juliet* (“Ромео та Джульєта” У. Шекспіра), *Jessica* (“Венеціанський купець” У. Шекспіра), *Ophelia* (“Гамлет” У. Шекспіра), *Viola* (“Дванадцята ніч” У. Шекспіра), *Claribel* (“Королева фей” Е. Спенсера), *Venessa* (“Каденус і ванесса” Дж. Свіфта).

Багато літературних творів дали друге життя забутим іменам. Так, зацікавленість готичним романом, що мала місце у XVIII ст., сприяла відродженню давньоанглійських антропонімів, таких як *Albert, Alfred, Arthur, Edgar, Emma, Galahad, Lancelot, Matilda, Maud, Rosabel*. Під впливом історичних романів В. Скотта, поеми А. Теннісона “Королівські ідилії”, творів С. Колдріджа, Дж. Байрона отримують розповсюдження такі імена, як *Christabel, Manfred, Rowena, Cedric, Quentin, Minna, Guy, Diana, Fenella, Nigel, Roland, Ralph, Hugh, Walter*. Завдяки Льюїсу Керролу та його книзі “Аліса в країні див” забуте раніше жіноче ім'я стало одним із найпопулярніших у Великобританії.

Власні імена, використані у літературних творах, мають соціальне забарвлення. Лінгвіст Н.М. Шутова дослідила цю закономірність на прикладі творчості Дж. Б. Прістлі. Наприклад, ім'я *Albert*, що зустрічається в творах письменника і належить представникам низьких прошарків населення, з XIX ст. було популярним у Великобританії в основному серед людей робочого класу. Іноді соціальна приналежність імені заважає його носію, знаходиться в

дисонансі з його особистими характеристиками. Так, у романі Дж. Б. Прістлі “Гарні друзі” *Courtney Brundit* (“a powerfully built man, with a broad and pleasantly stupid face, easiest-tempered man, the good-humored Joe”) ніколи не називається своїм справжнім іменем. Усі називають його Joe, оскільки *Courtney* – аристократичне ім’я, яке йому не личить. У творах цього письменника типовими іменами служниць є *Alice* й *Agnes*, а ім’я *Muriel* – аристократичне.

Соціальні конотації власних імен можна простежити у художніх творах впродовж усієї історії літератури. Так, у добу класицизму величні герої мали потребу у величних власних іменах, тому автори часто запозичували або створювали імена на базі класичних мов: латинської та грецької. Ось декілька прикладів “величних” імен: *Amanda, Olivia, Valeria, Julia*. Часто класичні імена запозичувалися разом із персонажами грецької, римської та біблійної міфології (наприклад, *Adam, Eve, Gabriel, Faun, Absalom, Sylvio*, що зустрічаються на сторінках творів Е. Марвелла, Дж. Мільтона та Дж. Драйдена). В одах доби класицизму нерідко зустрічаються імена богів та героїв (такі як *Venus, Jove, Samson*). У комедіях автори використовують етимологічні власні імена, релевантні іменам персонажів (наприклад, *Mistress Flippant* – “легковажна”, *Lord Aimwell* – “добра мета”).

Автори сентиментальних романів давали своїм героям мелодичні та звучні імена, що іноді базувалися на грецьких та латинських елементах (це такі імена, як *Pamela, Clarissa, Tristan*). Імена-характеристики давалися зрідка і лише негативним героям (*Lovelace*). У добу романтизму в сфері власних імен у літературних творах існувало дві прямо протилежні тенденції. З одного боку, герої могли отримувати реальні імена (наприклад, *Lemuel Gulliver* (Дж. Свіфт), *Robinson Crusoe* (Д. Дефо), а з іншого – деякі герої отримували екзотичні імена, такі як: *Rowena, Guy Mannering* (В. Скотт). Герої Дж. Байрона часто мали німецькі імена: *Conrad, Manfred*. У добу реалізму в сфері власних імен спостерігається документалізм. Так, майже всі власні імена з творів Ч. Дікенса взяті з життя (*Twist, Unwin, Bates*). У творах У. Теккерея багато символічних

власних імен: *Charles Honeyman*, пастор *Felix Rabbits* (*felix*, у перекладі з латинської мови – “щасливий”).

Проаналізувавши вибрані приклади, можемо зробити висновок, що власні імена відіграють велике значення у художній літературі. Часто символічні власні імена характеризують персонажів, вказують на місце і час дії у творі або створюють комічний ефект. Іноді письменники створюють нові імена, що, завдяки популярності їх творів, поповнюють списки англійських власних імен. Нерідко використані письменниками забуті імена отримують друге життя та набувають широкої популярності серед населення. Разом із іменами, письменники створюють і певні стереотипи героїв, що переносяться в реальне життя і певною мірою накладаються на людей – носіїв імен тих, чи інших літературних героїв. Їх вибір не випадковий, а служить меті більш глибокого розкриття теми та ідеї творів. Багато власних імен в англійській літературі є символічними, тобто надають проникливому читачеві додаткову інформацію про особу персонажа, його професію, соціальну приналежність і т.д. Отже, символічні власні імена є не тільки засобом створення художнього фону твору, який яскраво і точно відображає картину життя сучасного англійського суспільства, але і служать джерелом для глибокого вивчення культури, історії, традицій Великобританії.

Висновки до 1 розділу

Антропонім – це власні імена людей, окремо присвоєне кожній людині як її розпізнавальний знак.

В англійській мові існують такі види антропонімів: особові імена, патроніми, прізвища, родові імена, прізвиська, псевдоніми, імена тварин, криптоніми (приховувані імена), етніоніми (назви націй, народів, народностей) та техноніми (статусні імена).

З точки зору їх етимології, антропоніми можна поділити на такі групи: за ім'ям батька, за місцем проживання, за родом занять та за описовими характеристиками. Д. І. Єрмолович пропонує виділяти одиничні та множинні антропоніми.

За етимологічними ознаками можна виділити чотири типи прізвищ, що походять 1) від назви місця, звідки людина родом; 2) від назви діяльності людини, 3) від різноманітних прізвиськ, що виражають характеристики людей, 3) від виявлення родинних зв'язків.

За семантичними ознаками сучасні англійські прізвища можна розподілити за такими групами: 1) відтопонімні; 2) відантропонімні; 3) описові.

Основна функція антропонімів полягає в тому, що ім'я, прізвище та ім'я по батькові і фактично, і юридично виступають як засіб ідентифікації людини у суспільстві. До функцій антропоніма в мові відносяться: номінація, ідентифікація, зміна імені, що пов'язано з віком, життям серед людей іншої національності, вступом у таємні організації, переходом до іншої віри та ін.

Власні імена відіграють велике значення у художній літературі. Вони характеризують персонажів, вказують на місце і час дії у творі або створюють комічний ефект.

Іноді письменники створюють нові імена, що, завдяки популярності їх творів, поповнюють списки англійських власних імен. Нерідко використані

письменниками забуті імена отримують друге життя та набувають широкої популярності серед населення.

Разом із іменами, письменники створюють і певні стереотипи героїв, що переносяться в реальне життя і певною мірою накладаються на людей – носіїв імен тих, чи інших літературних героїв.

Символічні власні імена є не тільки засобом створення художнього фону твору, який яскраво і точно відображає картину життя сучасного англійського суспільства, але і служать джерелом для глибокого вивчення культури, історії, традицій Великобританії.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ АНТРОПОНІМІВ У ТВОРАХ АНГЛІЙСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА С. МОЕМА

2.1 Творчість В.С. Моєма

Уїльям-Сомерсет Моєм (1874 – 1965) – класик світової новелістики, чий твори можна поставити в один ряд із набутком Антона Чехова та Гі де Мопассана. Саме ці письменники, неперевершені майстри в жанрах оповідання й новели, вплинули на Моєма, який художньо розвинув їх ідеї та принципи у власній творчості. Так, наприклад, малій прозі Сомерсета Моєма притаманна реалістичність, що яскраво виявилася в умілому застосуванні влучної деталі. Зокрема, мова йде про новели "Міраж", "Джейн", "Друзі пізнаються в біді", "Видимість і реальність", "Щаслива людина", "Людина, яка жила собі на втіху", "Мейх'ю" та "Жиголо і жиголета". За п'ятдесят років творчої діяльності С. Моєм написав понад сто оповідань та новел. За життя митця в Англії вийшло дванадцять збірок його прозових текстів, серед яких справжні шедеври "Дош", "Безволосий мексиканець", "Нескорена".

Новелістика С. Моєма цікава перш за все особливостями його творчого методу, де примхливо переплелися риси реалізму, натуралізму, неоромантизму. Майстерно застосовуючи найрізноманітніші засоби і прийоми образотворення, письменник спромігся створити самобутній та оригінальний художній світ. Для індивідуальної творчої манери Моєма характерне філігранне володіння словом – головною "зброєю" кожного літератора. Зокрема, викликає інтерес уміння прозаїка точно й доречно застосовувати стилістичне багатство англійської мови. На нашу думку, знайомство з творами Моєма може не тільки поглибити уявлення студентів про європейську літературу минулого сторіччя, а й сприятиме як розвитку мовлення, так і становленню їх лінгвокультурної особистості загалом. Особливо виразно майстерність Моєма-стиліста реалізувалася саме в малій прозі, тому в даній статті ми спробуємо розкрити лексико-семантичну специфіку новел та оповідань англійського літератора.

Хоча зазвичай в малій прозі Уільяма-Сомерсета Моєма переважає нейтральна лексика, та подеколи автор звертається й до засобів зниженого й високого стилів. Як відомо, до слів зниженого стилістичного тону відносять розмовну лексику, сленг, діалектизми та вульгаризми. У новелістиці Уільяма-Сомерсета Моєма використано діалектизми, вульгаризми, елементи сленгу та просторіччя, розмовну лексику.

Вульгаризми є частиною певної групи слів і фразеологізмів, однак в окремий вид їх об'єднує провідна, найхарактерніша ознака – високий ступінь грубості, що межує з непристойністю. Сюди відносимо перш за все лайливі слова на кшталт: *damn, bloody, to hell*, які обмежені у своєму вживанні. Їх можна зустріти переважно в прямій мові персонажів і, отже, тільки в стилі художньої мови. Призначення вульгаризмів – вираження сильних емоцій, головним чином, роздратування і гніву. Наприклад:

"What the hell do I care about grammar?" [27, 167]; *"You are damned fool then"* [27, 170];

"What in hell have you brought all this muck for?" [27, 170];

"You're nothing but damned official" [27, 171].

Сомерсет Моєм уміє звернути увагу читача на внутрішній стан героїв через акцентування на невербальних засобах (міміка, пантоміміка, жести), а особливо через емоційні спалахи, як в оповіданні "Макінтош":

"What the devil do I want a jail for?" [28, 173];

"You dirty dog..." [28, 175]; *"What the devil are you up to, Mac?"* [27, 180];

"What the devil do you mean?" [47, 209];

"What the devil's that?" [47, 210];

"She'd have scratched my eyes out if she could, the bitch..." [47, 233]; *"Shut up, damn you!"* [47, 236].

Зазвичай використання лайливих слів допомагає передати високий рівень негативних емоцій героя, а також свідчить про його приналежність до нижчих соціальних верств. На думку Тетяни Ткаченко, ці одиниці, притаманні живій

розмові, містять у собі вказівку на емоційний стан мовця – роздратування, гнів, злість, неприязнь. Як і інші елементи стилістично зниженої розмовної лексики, лайливі одиниці, як правило, використовуються автором для розкриття внутрішнього світу персонажів через відтворення їх мови або надання додаткової негативної оцінки. Власне, такі лайливі вирази у простому мовленні допомагають читачам зрозуміти всі нюанси характеру героя, створюючи ефект живого мовлення.

Також в оповіданнях та новелах Сомерсета Моєма використано чимало лексичних одиниць, що належать до розмовного мовлення, напр.: "*By heaven, I've got a thirst*" [27, 167]; "*By George, it's like the garden of Eden!*" [27, 173]; "*And you, my lad, I shouldn't wonder of your back was very sore you're much older*" [27, 176]; "*You're a good chap, Mac, only you don't drink*" [27, 215]; "*Willie was a good little chap, but soft*" [27, 234]. Фрази "*By heaven!*" і "*By George!*" заміщують фразу "*Oh God*", щоб уникнути зловживання сакральним словом. Лексеми "*chap*" і "*lad*" не належать до літературної лексики; зазвичай ці слова вживають люди в повсякденному мовленні, позначаючи неформальні стосунки між співрозмовниками.

У новелістиці У. Сомерсета Моєма використано чимало й просторічних слів. Для вимови малоосвічених персонажів характерне випадіння звуків: "*I did 'em down fine*" [28, 202]; "*Ain't you?*" [28, 203]; "*He ain't so young as he was*" [28, 207]; "*I've told 'em to put the grey in the trap*" [28, 208]. У наведених прикладах відтворено втрату звуків на початку та в кінці слів, притаманну просторіччю. Безперечно, таке мовлення сигналізує читачеві про невисокий соціальний статус персонажів або ж про те, що його співрозмовники – прості люди чи представники так званого середнього класу й володіють подібними особливостями усного мовлення. Особливо цікавими в цьому плані є репліки місіс Пенецці (новела "Жиголо і жиголета"), що яскраво виявляють названі вище ознаки такого типу мовлення. Звернімо увагу на те, як героїня розповідає про свою циркову кар'єру: "*Ow are you, dear? I felt I just 'ad to come and*

congratulate you, bein' English same as you are. And in the profession meself. It's grand turn, my dear, it deserves to be a success" [47, 87]; про публіку: *"But you know what the public is, give 'em a good thing and they go mad over it, only they want change"; "owever good it is, they get sick of it and then they won't go and see it any more. It'll 'appen to you, my dear, same as it 'appened to me. It comes to all of us. But Mr Penezzi always 'ad 'is 'ead screwed on 'is shoulders the right way. Been in the business since 'e was so 'igh"* [47, 88]; про свого чоловіка: *"That's 'ow I first knew 'im. 'E's a fine-lookin' man now, but you should 'ave seen 'im then, in 'is Russian boots, and ridin' breeches, and a tight-fittin' coat with frogs all down the front of it, crackin' 'is long whip as 'is "orses galloped round the ring, the 'andsomest man I ever see in my life"* [47, 89].

До слів високого стилістичного тону можна віднести поетизми, архаїзми, варваризми й іноземні слова. Так, доречно використана архаїчна лексика створює стилістичне забарвлення в тексті, відокремлює його від простого, побутового мовлення. Сомерсет Моем архаїзми використовує нечасто: *"Scots wha hae"* [47, 172]; *"...with a thud strike the tree"* [47, 179]. Значно більше прозаїк любить фразеологічні засоби: *"...he accepted Mackintosh as a queer fish"* – a strange person; *"He blew himself out like a turkey-cock"* – become redfaced; *"You keep quite and you'll be as right as rain"* – to feel well; *"Of course he'd heard others say that they were mercenary and hard as nails"* – to have no feelings or sympathy for other people; *"I'm as sober as a judge"* – not drunk; alert and completely sober; *"Hang it all"* – Damn it all; *"Let bygones be bygones"* – Forgive someone for something he or she did in the past. Як бачимо, доречно використані фразеологічні одиниці є додатковим засобом образотворення, що у свою чергу сприяє кращому моделюванню характерів персонажів.

Отже, у своїх новелах та оповіданнях Уільям-Сомерсет Моем активно застосовує різні лексико-стилістичні пласти англійської мови. За нашими спостереженнями, стилістично маркована лексика зниженого тону відображає образів героїв через їх мовлення й діалоги. Використання слів зниженого тону

вказує читачеві на приналежність персонажа до відповідного низького соціального прошарку населення. Автор звертається до такої лексики з метою створення більш яскравого портрету героїв і передачі їх емоційного стану.

Використання стилістично-маркованих слів високого тону має декілька цілей. Архаїчна лексика виступає показником розповіді про давні історичні події. Застосування фразеологічних одиниць допомагає створенню більш яскравих художніх образів, акцентує читацьку увагу на певних якостях персонажів, на особливостях поведінки та характеру героїв. За нашим глибоким переконанням, поглиблене читання оповідань Уільяма-Сомерсета Моєма може стати одним із засобів формування лінгвокультурної особистості.

2.2 Класифікація прізвищ літературних персонажів С. Моєма за їх лексико-семантичною структурою

Керуючись українськими класифікаціями антропонімів, англійські прізвища героїв творів В.С. Моєма поділяємо на такі головні лексико-семантичні групи:

1. Прізвищеві назви, що походять від назв, пов'язаних із **фауною**. Назви риб: *Dorset* – Дорсетський (пор. «тріска – промислова риба північних морів») [10, 1605]; *Rawlingson* – Роулінгсон (пор. «щука – хижа прісноводна промислова риба, що має видовжене тіло зі сплющеною зверху витягнутою головою») [10, 170]; *Sharket* – Шаркет (пор. «акула – 1. Велика хижа морська риба. 2. перен. Про великих ділків») [10, 34].

2. Прізвищеві назви, що походять від **назв осіб за зовнішніми та внутрішніми ознаками**: *Bearded* – Бірдед (пор. «бородатий – Який має бороду. // у знач. ім. бородатий, – того, ч. Людина з бородою; бородач») [10, 93]; *Bellet* – Белле (пор. «красуня – вродлива дівчина, жінка; вродливиця») [10, 583]; *Leggatt* – Леггат (пор. «довгоногий – з довгими ногами») [10, 309].

3. Прізвищеві назви, що походять від **назв предметів та об'єктів**: *Money* – Моні (пор. «гроші – 1. Металеві й паперові знаки, що є мірою вартості за купівлі та продажу. 2. Капітал, статок») [10, 605]; *Napoleon* – Наполеон (пор. «наполеондор – французька золота монета, яка дорівнює 20 франкам») [10, 698]; *Troye* – Труа (пор. «тройський фунт – міра ваги, що дорівнює 373,24 грамам чи 12 унціям і застосовувалась на території Трої») [10, 1658].

4. Прізвищеві назви, що походять від **ландшафтних та топонімних назв**: *Dunsford* – Дансфорд (пор. «бід – мілке місце річки, озера чи ставка, в якому можна переходити чи переїжджати на інший бік») [10, 97]; *Ford* – Форд (пор. «бід – мілке місце річки, озера чи ставка, в якому можна переходити чи переїжджати на інший бік») [10, 97];

5. Прізвищеві назви, що походять від **прямих чи метафоричних назв страв, продуктів, напоїв**: *Flour* – Флоур (пор. «борошно – 1. Продукт розмелювання хлібного зерна; мука. 2. Порошок з якої-небудь подрібненої мінеральної чи органічної речовини») [10, 93]; *Jellys* – Желліс (пор. холодець, желе – драглиста їжа, виготовлена з желатину та фруктових соків, вина, молока тощо») [10, 366]; *Sampson* – Семпсон (пор. «каша – 1. Страва з крупів, пшона, рису тощо, зварена на воді чи молоці. 2. перен. з означ., перен. Напіврідка маса, що своїм виглядом нагадує цю страву (про багно, сніг тощо). 3. перен., розм. Безладна суміш чого-небудь») [10, 531].

6. Прізвищеві назви, що походять від назв **анатомічних термінів та хвороб**: *Feverel* – Феверель (пор. «гарячка, жар – 1. Розжарене вугілля, що горить без полум'я. 2. Сильне тепло, що йде від чого-небудь нагрітого чи розжареного. // рідко. Те саме, що жара. 3. розм. Підвищена температура тіла при захворюванні. // перен. Про збуджений стан людини, який викликається хвилюванням, страхом і т. ін. 4. перен. Про запальність, пристрасність, жагучість») [10, 364]; *Velasquez* – Веласкез (пор. «м'яке піднебіння – задня м'яка частина верхньої стінки ротової порожнини у людей і хребетних тварин, яка має склепінчасту форму») [10, 959].

7. Прізвищеві назви, що походять від назв **абстрактних понять**: *Price* – Прайс (пор. «цінність – 1. Виражена в грошах вартість чого-небудь; ціна. 2. перев. мн. Те, що має певну матеріальну чи духовну вартість. // Цінний предмет. 3. Важливість, значущість чого-небудь») [10, 1588]; *Worth* – Ворт (пор. «цінність, достоїнство – 1. Позитивна якість. 2. тільки одн. Повага до себе, усвідомлення своїх прав, своєї ваги, свого значення; гідність. // Зовнішній вияв усвідомлення своїх прав, свого значення, поваги до себе. 3. заст. Титул, чин, звання») [10, 322].

8. Прізвищеві назви, що походять від назв **професій та видів занять**: *Butler* – Батлер (пор. «дворецький – старший лакей у панському дворі») [10, 276]; *Carter* – Картер (пор. «візник – 1. Людина, яка править кінним екіпажем, найчастіше найманим; фурман. 2. Найманий кінний екіпаж») [10, 199]; *Caster* – Кастер (пор. «Робітник, який відливає металеві вироби; фахівець ливарної справи») [10, 613]; *Deacon* – Дікон (пор. «диякон – Помічник священика у відправі церковної служби; нижчий духовний чин») [10, 302]; *Foreman* – Форман (пор. «майстер – 1. Фахівець з якого-небудь ремесла. 2. Керівник окремої ділянки виробництва. 3. чого, без додатка і з інфін. Той, хто досяг високої майстерності в своїй роботі, творчості. // Про спортсмена, що досяг високих спортивних результатів у відповідному виді спорту. // Вміла, спритна в чомусь людина. 4. розм. Те саме, що тесляр. 5. спец. Інтегрована система обробки текстової інформації, призначена для автоматизації управлінської діяльності») [10, 637];

9. Прізвищеві назви, що походять від назв **явищ природи**: *Frost* – Фрост (пор. «мороз – Холод, коли температура повітря спадає нижче нуля. // Температура повітря важче нуля. // Місце, де є такий холод. // перев. мн. Холодна зимова погода; холоди») [10, 690]; *Mackhail* – Макфейл (пор. «град – 1. Атмосферні опади у вигляді частинок льоду різного розміру, перев. округлої форми. 2. чого, перев. Велика кількість, численність. // у знач. присл. градом. У великій кількості, багато. // Великими краплями, рясно (про піт, сльози)») [10,

258]; *Rainey* – Рейні (пор. «дощ – 1. Атмосферні опади, що випадають із хмар у вигляді краплин води. 2. перен., чого, з означенням. Про велику кількість того, що падає, сиплеться. 3. у знач, присл. дощем. Великим потоком; так, як дощ») [10, 325].

10. Прізвищеві назви, що походять від **назв приміщень, будівель та їх частин**: *Barnard* – Барнард (пор. «комора – 1. Окрема будівля для зберігання зерна тощо. 2. Приміщення в житловому будинку, де тримають продукти харчування, хатні речі тощо. 3. рідко. Те саме, що склад») [10, 560]; *Ellingham* – Еллінгем (пор. «крило дома – бокова частина будівлі, споруди, якоїсь площини тощо») [10, 587]; *Templeton* – Темплтон (пор. «храм – 1. Будівля, де відбуваються богослужіння, релігійні обряди. 2. Релігійне свято на честь якогось святого чи якоїсь релігійної події 3. перен. Місце, яке викликає почуття глибокої пошани. // Галузь, сфера високих духовних цінностей») [10, 1571].

11. Прізвищеві назви, що походять від **назв кольорів**: *Braunschmidt* – Брауншмідт (пор. «коричневий – 1. Кольору кориці чи смаженої кави; брунатний. 2. Пов'язаний з фашизмом і неофашизмом, фашистський, неофашистський») [10, 575]; *Gray* – Грей (пор. «сірий – 1. Колір, середній між білим і чорним; барва попелу. // Блідий, з відтінком такого кольору (про обличчя, про людину з таким обличчям). // Із шерстю, що має барву попелу (про тварин). // Із сивиною (про волосся). // Неяскравий, тьмяний. // Безбарвний, однотонний. 2. Хмарний, похмурий (про погоду, ранок, день і т. ін.). 3. перен. Нічим не примітний, невиразний. // Позбавлений новизни; одноманітний; беззмістовний. // Бідний за змістом (про художній твір, лекцію і т. ін.). // Позбавлений виразності, яскравості, оригінальності. 4. перен., заст. Який належить до непривілейованого класу; простий. // Неосвічений, малокультурний. 5. Уживається як складова зоологічних, ботанічних, геологічних, технічних та інших назв, термінів») [10, 1324]; *Red* – Рудий (пор. «рудий – червоно-жовтий (про колір, забарвлення чого-небудь); рижий. // З волоссям, шерстю чи шкірою такого кольору. // З веснянками, рясним

ластовинням. // у знач. ім. рудий, -дого, ч.; руда, -дої, ж.: а) людина з волоссям червоно-жовтого кольору чи з рясним ластовинням на обличчі; б) тварина з шерстю чи шкірою такого кольору. // Який зробився бурим, втративши свій попередній колір») [10, 1277]; *Red One* – Червоний (пор. «червоний – 1. Який має забарвлення одного з основних кольорів спектра, що йде перед оранжевим; кольору крові та його близьких відтінків. // Який став, зробився темно-рожевим від припливу крові. // 3 рожевими щоками. 2. перен., політ., іст. Який стосується революційної діяльності; пов'язаний з радянським соціалістичним ладом; прот. білий. 3. Уживається як складова деяких ботанічних, зоологічних, технічних, хімічних та інших назв, термінів») [10, 1597]; *Titian* – Тіціан (пор. «золотисто-каштановий – Який має колір каштана; брунатний із золотистим відблиском») [10, 531].

Усі власні імена мають значення предметності, тобто частина їхнього змісту (значення) є ніби повідомленням про існування якогось предмета (чи сутності, що ми уявляємо собі як предмет). Більшість власних імен позначають якийсь клас предметів, серед яких один предмет виділяється особливо. Власні імена, позначаючи індивідуальний предмет, закріплюють у своєму значенні певну угоду йменувати цей предмет певним чином. Вони несуть у собі якусь інформацію саме про цей предмет, про його властивості. У перекладах українською мовою вони є складовою загального словника літературних антропонімів.

2.3 Засоби перекладу англійських антропонімів українською мовою (за творами Моема)

При перекладі творів художньої літератури значну роль відіграє передача власних імен персонажів. Проблеми перекладу антропонімів ще не повністю вивчені. Відсутність систематичного опису власних назв так само як і чітких правил їх використання, призвело до того, що в цій галузі існують тільки

вироблені традиції. Але ці традиції минулі. З плином часу структура власних назв (антропонімів) змінюватиметься як від суто мовних особливостей так і під впливом “моди” та сприйняттям суспільством окремих груп імен. Тому перекладач для правильної передачі та відтворення власних назв має бути обізнаний з загальними аспектами феномену номінації в різні історичні періоди.

Власні назви в творах художньої літератури часто відіграють специфічну роль, допомагаючи автору найбільш ефективно зображувати дійсність. “Ю.М. Тинянов стверджував, – пише В. В. Виноградов, – що “в художній літературі немає імен, що не говорять” [7, 22]. Адже вдало обране ім’я стає додатковим засобом характеристики персонажа, підсилює емоційний вплив від усього твору.

Проблема значення власних імен і їх зв’язок з носіями виникла у вчених із давніх часів. Серед різних думок можна виділити три головних напрямки. Деякі лінгвісти (О. Функе, Ж. Вандрієс, Е. Брендаль, Ю.С. Маслов, Н.Д. Артюнова) вважають, що на відміну від загальних імен, здатних не лише називати предмет, а й мати денотативне значення, власні імена виконують лише функцію репрезентації, оскільки є вторинними по відношенню до загальних імен. Інша група вчених вважає, що власні імена мають лексичне значення, і навіть є більш змістовними, ніж загальні імена (А. Нурен, О. Єсперсен). Треті розглядають значення власні імена і з позицій мови, і з позицій мовлення (Л.М. Щетинін, В.А. Ніконов, Н.Г. Комлєв) [3, 5].

Власні імена – *антропоніми* (імена людей) складають значну частину соціо-культурного контексту мови та мовної картини світу власне саме тому, що вони є *власними*, тобто позначають “індивідуальні предмети безвідносно до їх ознак” [1, 87]. Цікавими з точки зору аналізу методів перекладу антропонімів є твори англійського письменника та прозаїка **Вільяма Сомерсета Моєма**. Автор твору часто може вживати вигадані імена з метою надання твору комічного або сатиричного ефекту, використовувати відомі імена історичних та

культурних діячів, а також брати імена з інших культур. Так, С. Моем у своїх творах інколи використовує французькі, німецькі та іспанські імена. В такому разі треба враховувати особливості даних мов, засоби їх перекладу та використовувати міжнародну систему передачі власних назв (антропонімів), а також правильно підбирати той засіб перекладу на цільову мову, який згідно правил найкраще передає та відтворює власні назви при перекладі, а саме: 1) *транслітерацію*, 2) *транскрипцію*, 3) *транспозицію* та 4) *калькування*.

Проблеми в перекладі антропонімів виникають, коли перекладач зіштовхується з необхідністю відтворення у тексті перекладу семантично наповненого імені, що має певну внутрішню форму, історичну та культурну алюзивність та яскраву образність. Якщо в основі двох мов лежить одна і та сама система літер, тоді передача власних імен може здійснюватись шляхом повного збереження їх написання в оригіналі. Саме тому в усьому світі набула поширення латинська графіка. Але для передачі на англійську мову, або навпаки з англійської на українську цей спосіб звичайно непридатний, так як в основі української та англійської мов закладені різні системи літер.

1) *Транслітерація* має як переваги, так і недоліки. Переваги очевидні – письмовий варіант імені не спотворюється, його носій має універсальну, незалежну від мови ідентифікацію. Іноді важко відновити вихідну форму іноземного імені або прізвища, даної їм в українській транскрипції, тобто з орієнтацією на звучання, а не на написання імені. Спробуємо простежити використання транслітерації за творами Моема:

“Dr. **Macphail** lit his pipe...” – “Лікар *Макфейл* закурив люльку...” [28];

“which the French know as **Louis Philippe**” – “Як його називають французи, *Луї-Філіппа*” [27, 56];

“**Larry is Laurence Darrell** Ларрі – це *Лоренс Даррел*” [47, 244];

“Oh, that's **Gray Maturin**” – “О, то *Грей Метьюрін*” [47, 253];

“Her brother-in-law, **Colonel MacAndrew**” – “Її свояк полковник *Мак-Ендрю*” [47, 43];

“I suppose **Velasquez** was a better painter than **El Greco**” – “Гадаю, що *Веласкес* був досконалішим живописцем, ніж *Ель Греко*” [47].

Як показують дані приклади, в деяких англійських власних іменах при транслітерації на українську мову упускаються або добавляються літери. Такий вид перекладу застосовують, коли справа стосується англійських власних назв зі специфічними орфографічними формами для того, щоб уникнути порушень традиційно встановлених правописних норм української мови: Macphail – *Макфейл*, MacAndrew – *Мак-Ендрю*, Williamson – *Вільямсон*.

Простежимо на прикладах зміни, що відбуваються при порівнянні фонетичних систем двох мов, [ph] при перекладі [ф], [ou] – [у], [i:] – [ї], [au] – [о], [ll]- [л], [ay] – [ей], [oe] – [у], [a] – [е], [ew] – [ю], [z] – [с], [que] – [ке], [c] – [к], [y] – [ї], [th] – [т]. Перекладач має виокремити ті антропоніми, походження яких не є суто англійським, та при перекладі на цільову мову використати відповідну даному антропоніму фонетичну систему відтворення. Так, *Velasquez* має іспанське походження, про що говорить закінчення антропоніма **-quez**, тому при перекладі на українську мову перекладач порівнює іспанську фонетичну систему з українською: [que] – [ке], [z] – [с]. В інших випадках, де діє англійська фонетична система відповідно маємо: *MacAndrew*(Мак-Ендрю) – після частки *Mac* обов’язково згідно правил має стояти дефіс, а потім перекладач співвідносить фонетичні системи двох мов – [a] – [е], [ew] – [ю].

2) *Транскрибовані імена* поряд з іншими реаліями є тими небагатьма елементами перекладу, які зберігають певну національну своєрідність у своїй словесній звуковій формі. При перекладі С. Моема часто використовують принцип транскрибування:

“**Mr. Perrin and Mr. Traill**” – “*Містер Перрен та містер Трейл*” [47, 236];

“her daughter **Isabel and Gregory Brabazon**” – “Її дочка *Ізабелла* та *Грегорі Брабазон*” [47, 241];

“**Henry James** in his English stories made constant” – “*Генрі Джеймс* у своїх англійських повістях постійно вдається до неї” [47, 231];

“**Miss Waterford** was there *and Mrs. Jay, Richard Twining and George Road*” – “*Була там міс Вотерфорд, і місіс Джей, і Річард Твайнінг, і Джордж Роуд*” [47, 32].

Згідно правил транскрибування власні назви (антропоніми) відтворюються досить точно, дозволяючи зберегти ідентичність. Інколи перекладачі при перекладі творів вдаються до змішаного способу, поєднуючи транслітерацію з транскрипцією, наприклад у творі Моема: “a writing-table made by **Chippendale** himself” – “з письмовим столом роботи самого **Чіппендейла**” [47, 232]. Як видно на прикладі перша частина антропоніма *Chippen* транскрибується відповідно до української мови – **Чіппен**, у другій частині перекладачі використовують транслітерацію, додаючи при перекладі більше звуків: *dale* – дейл ([a] –[ей]). Якщо простежити етимологію слова *Chippendale* в англійській мові, можна стверджувати, що автор обрав це ім'я для персонажа сама тому, що воновідповідає образу та характеру самого герою. Адже у перекладі з англійської мови слово *Chippendale* використовувалось для позначення стилю англійських меблів XVIII століття, яку створив Томас Чіппендейл [9]. Характерними рисами стилю були стрімкі та прямі лінії, що характерно і для образу персонажа, який постійно був рішучим та чітким у своїх діях. Отже, при перекладі власних назв (антропонімів) інколи перекладачам слід вдаватись до пошуку етимології.

Крім транскрипції і транслітерації у практиці передачі імен спостерігається ще один маловивчений принцип – принцип етимологічної відповідності, або транспозиції. **3) Транспозицію** при перекладі художніх текстів нерідко супроводжують стилістичні заміни, оскільки художній переклад є менш регламентованим, ніж переклад текстів інших жанрів, для нього характерне прагнення до здійснення емоційного впливу на читача. У романі Моема принцип транспозиції використовується при перекладі назв монархів:

“Tiberius was as blameless a monarch as **King George V**” [47, 229] – “Тіберій – це такий же добродішній монарх, як наш король **Георг V**” [27, 24].

Або наприклад: “in **Queen Anne Street**” – “вулиці **Королеви Анни**” [16, 92].

Королева Анна є історичною особою і згідно встановлених правил має перекладатись саме так, а не Королева Ен, тому що це створить непорозуміння.

4) Калькування є одним із видів іншомовного запозичення. Це – відтворення не звукового, а комбінаторного складу слова або словосполучення, коли складові частини слова (морфеми) або фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами цільової мови [16, 88]. Калькування, як правило, використовують при перекладі власних назв викривального змісту, для передачі особистих ознак персонажа. Так, при перекладі роману С. Моема “The moon and sixpence” ім’я одного з персонажів було перекладено як Довбешка Білл (Tough Bill):

“Now, **Tough Bill** was not the man to put up with humiliation at the hands of a common sailor” [47, 223] – “**Довбешка Білл** був не такий, щоб терпіти приниження від простих матросів” [28, 180].

Це допомагає автору створити образ персонажа, надаючи йому певний рис, оскільки слово *tough* у перекладі з англійської означає головоріз, хуліган [51, 603].

Отже, на прикладі художніх творів Моема можна простежити, що основними засобами перекладу є саме транслітерація та транскрибування, що допомагає передати досить точно, відповідно до фонетичних особливостей мов, імена персонажів. Та не завжди перекладач може використовувати ці засоби, іноколи це може навіть спотворити зміст. Так, транспозицію слід застосовувати перекладаючи біблійні сюжети та твори на історичну тематику. Калькування, як правило, використовують в тому випадку, коли відомо, що автор твору прагнув створити певний художній ефект (гумору, іронії, сатири та інше), вкладаючи у ім’я персонажа певного номінативного значення, яке може

характеризувати героя як з позитивного, так і негативного боку. Застосовуючи калькування перекладач має вільний простір, особливо коли автором створені власні антропоніми. В такому разі, власні імена перекладаються довільно, вбираючи в себе всі характеристики, відповідно до значення. Це допомагає більш глибоко розкрити образ героя. Недотримання цих правил призводить до помилок під час перекладу та створює перешкоди для розуміння змісту у цільовій мові.

Наша робота не вичерпує всіх аспектів вивчення труднощів перекладу антропонімів. Як показують результати проведеної роботи, на сьогоднішній день ще не встановлено абсолютно точних правил перекладу англійських власних назв на українську мову і навпаки. І це зрозуміло, адже повних еквівалентів на орфографічному, а тим більше на фонологічному рівні майже не буває, тому що звуки того самого класу навіть у близькоспоріднених мовах досить різняться між собою.

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що за творами С. Моєма можна простежити не тільки фонетичні зміни при перекладі власних назв з англійської на українську, а й при перекладі з інших мов, оскільки письменник у своїх творах часто використовує іспанські, французькі, італійські, німецькі власні назви, що є не тільки загальновідомими, а й з часом увійшли у вжиток самих англійців, які запозичили їх, використавши транскрипцію та транслітерацію при перекладі їх на англійську. Тому, дана робота дозволяє досягнути особливості фонетичних систем різних мов.

Результати проведеного дослідження дають можливість простежити частотність використання того чи іншого засобу перекладу та встановити відповідні правила застосування кожного з методів у практичній діяльності, особливо при перекладі художніх творів.

Висновки до 2 розділу

За п'ятдесят років творчої діяльності С. Моем написав понад сто оповідань та новел, серед яких справжні шедеври "Дощ", "Безволосий мексиканець", "Нескорена".

Власні назви в художніх творах С. Моема допомагають автору найбільш ефективно зображувати дійсність. Вдало обране ім'я є додатковим засобом характеристики персонажа, підсилює емоційний вплив від усього твору.

Керуючись українськими класифікаціями антропонімів, англійські прізвища героїв творів В.С. Моема поділяємо на такі головні лексико-семантичні групи: назви, що походять від назв, пов'язаних із фауною, назв осіб за зовнішніми та внутрішніми ознаками, назв предметів та об'єктів, від ландшафтних та топонімних назв, прямих чи метафоричних назв страв, продуктів, напоїв, від анатомічних термінів та хвороб, назв професій та видів занять, від назв явищ природи, назв приміщень, будівель та їх частин, назв кольорів тощо. Крім того, у своїх творах С. Моем інколи використовує французькі, німецькі та іспанські імена.

На сьогоднішній день ще не встановлено абсолютно точних правил перекладу англійських власних назв на українську мову і навпаки.

До засобів перекладу власних імен на цільову мову відносяться такі: 1) транслітерація, 2) транскрипція, 3) транспозиція та 4) калькування. Основними засобами перекладу імен персонажів творів є транслітерація та транскрибування.

На прикладі творів С. Моема можна простежити не тільки фонетичні зміни при перекладі власних назв з англійської на українську, а й при перекладі з інших мов, оскільки письменник у своїх творах часто використовує іспанські, французькі, італійські, німецькі власні назви.

ВИСНОВКИ

Антропонім – це власні імена людей, окремо присвоєне кожній людині як її розпізнавальний знак.

З точки зору їх етимології, антропоніми можна поділити на такі групи: за ім'ям батька, за місцем проживання, за родом занять та за описовими характеристиками. Д. І. Єрмолович пропонує виділяти одиничні та множинні антропоніми.

За етимологічними ознаками можна виділити чотири типи прізвищ, що походять 1) від назви місця, звідки людина родом; 2) від назви діяльності людини, 3) від різноманітних прізвиськ, що виражають характеристики людей, 3) від виявлення родинних зв'язків.

За семантичними ознаками сучасні англійські прізвища можна розподілити за такими групами: 1) відтопонімні; 2) відантропонімні; 3) описові.

Власні імена відіграють велике значення у художній літературі. Вони характеризують персонажів, вказують на місце і час дії у творі або створюють комічний ефект.

Іноді письменники створюють нові імена, що, завдяки популярності їх творів, поповнюють списки англійських власних імен. Нерідко використані письменниками забуті імена отримують друге життя та набувають широкої популярності серед населення.

Символічні власні імена є не тільки засобом створення художнього фону твору, який яскраво і точно відображає картину життя сучасного англійського суспільства, але і служать джерелом для глибокого вивчення культури, історії, традицій Великобританії.

Англійські прізвища героїв творів В.С. Моєма поділяємо на такі головні лексико-семантичні групи: назви, що походять від назв, пов'язаних із фауною, назв осіб за зовнішніми та внутрішніми ознаками, назв предметів та об'єктів, від ландшафтних та топонімних назв, прямих чи метафоричних назв страв,

продуктів, напоїв, від анатомічних термінів та хвороб, назв професій та видів занять, від назв явищ природи, назв приміщень, будівель та їх частин, назв кольорів тощо. Крім того, у своїх творах С. Моем інколи використовує французькі, німецькі та іспанські імена.

На сьогоднішній день ще не встановлено абсолютно точних правил перекладу англійських власних назв на українську мову і навпаки.

До засобів перекладу власних імен на цільову мову відносяться такі: 1) транслітерація, 2) транскрипція, 3) транспозиція та 4) калькування. Основними засобами перекладу імен персонажів творів є транслітерація та транскрибування.

На прикладі творів С. Моема можна простежити не тільки фонетичні зміни при перекладі власних назв з англійської на українську, а й при перекладі з інших мов, оскільки письменник у своїх творах часто використовує іспанські, французькі, італійські, німецькі власні назви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксенова А.В. Семантика имени собственного. Языковые подсистемы / А.В. Аксенова. – Тверь: Твер. гос. ун-т, 2002. – 198 с.
2. Архангельська А.М. До питання про засади побудови загальної ономасіологічної моделі номінації / А.М. Архангельська // Мовознавство. 2007. – № 4 – С. 20–35.
3. Бакастова Т.В. Семантизация имени собственного в целом художественном тексте (на материале англ. яз.): автореф. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Т.В. Бакастова. – Одесса: Одес. гос. ун-т им. И.И. Мечникова, 1987. – 16 с.
4. Бережна М.В. Тринадцять етапів перекладу власних назв та імен / М.В. Бережна // Вісник СумДУ. Філологія. – 2007. – № 1. – С. 62–67.
5. Блох М.Я. Имена личные в парадигматике, синтагматике и прагматике / М.Я. Блох, Т.Н. Семёнова. – М.: Готика, 2001. – 194 с.
6. Бока О.В. Когнітивно-прагматична спрямованість власних імен в англomовному казковому дискурсі / О.В. Бока // Вісник СумДУ. Серія Філологія, №1'2007. – Том 2. – С. 15–18.
7. Виноградов В.В. О теории художественной речи / В.В. Виноградов. – М., 1971. – 22 с.
8. Газизова Л.В. Трудности перевода имен собственных (на материале перевода романа Тони Моррисон “Песнь Соломона”) / Л.В. Газизова // Вестник Челябинского государственного университета. – Филология. Искусствоведение. – 2009. – № 35 (173). – С. 42–47.
9. Гальперин И. Стилистика / И. Гальперин. – Издание 2-е, испр. и доп. – М.: Высшая школа, 1977. – 332 с.
10. Гнаповська Л.В. Лінгвоконгнітивні та лінгвокультурологічні характеристики англійських антропонімів германського походження: автореф.

дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / Л.В. Гнаповська. – К., 1999. – 19 с.

11. Горбаневский М.В. В мире имен и названий / М.В. Горбаневский. – Москва: Наука, 1988. – 192 с.

12. Гребенюк О.А. Переводимость имен собственных // Университетское переводоведение / О.А. Гребенюк. – М.: Высшая школа, 2003. – С. 112–122.

13. Ільченко В.І. Експресія власних назв як засіб публіцистики: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.08 / Київ: Нац. ун-т ім. Т.Шевченка, 2003. – 20 с.

14. Ермолович Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур / Д.И. Ермолович. – М.: Р. Валент, 2001. – 200 с.

15. Зайцева К.Б. Английская стилистическая ономастика: Тексты лекций / К.Б. Зайцева. – Одесса, 1973. – 63 с.

16. Калашников А. Способы передачи значимых фамилий при переводе художественной литературы / А. Калашников // Ученые записки РОСИ. Серия “Лингвистика”. Межкультурная коммуникация. Перевод”. – 2004. – С. 188–200.

17. Карабан В.І., Олійник Т.С. Етноспецифічність власних імен та передача їхніх антономастичних значень у перекладі // Київський університет імені Тараса Шевченка. Вісник. Іноземна філологія / В.І. Карабан. – К.: Вид. центр “Київський університет”, 1998. – Вип. 27. – С. 25–27.

18. Карпенко Ю.О. Теоретичні засади розмежування власних і загальних назв / Ю.О. Карпенко // Мовознавство. – 1975. – № 4. – 49 с.

19. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства, підручник / М.П. Кочерган. – К.: Академія, 2005. – 368 с.

20. Кубрякова Е.С. Части речи в ономаσιологическом освещении / Е.С. Кубрякова. – М.: Наука, 1978. – 115 с.

21. Кухаренко В. Имя заглавного персонажа в целом художественном тексте // Русская ономастика: сб. науч. тр. – Одесса, 1984. – С. 109–117.

22. Леонович О.А. Очерки английской ономастики: Пособие для преподавателей / О.А. Леонович. – М.: Интерфакс, 1994. – 128 с.

23. Леонович О.А. В мире английских имен / О.А. Леонович. – [1-е изд., испр. и доп.]. – М.: ООО “Издательство АСТ”: ООО “Издательство Астрел”, 2002. – 140 с.
24. Магазаник Е.Б. Ономастика, или “говорящие” имена в литературе / Е.Б. Магазаник. – Ташкент: Фан, 1978. – 146 с.
25. Манушкіна Г.П. Структурно-семантичні типи фразеологічних одиниць з компонентом-ім'ям власним в англійській мові / Г.П. Манушкіна // Питання граматики, лексики і фразеології англійської, німецької та французької мов. Збірник наукових праць. – К.: Рязанський Держ. Пед. Ін-т, 1999. – С. 121–145.
26. Матвеев А.К. Апология имени / А.К. Матвеев // Вопросы ономастики. – № 1. – М.: Высшая школа, 2004. – С. 7–13.
27. Моем В.С. Місяць і мідяки. На жалі бритви: Романи / перекл. з англ. О. Жомнір, А. Муляр, О. Мокровольський; передм. І.О. Влодавської; худож. А. З. Толкачова / В.С. Моем. – Київ: Дніпро, 1989. – 574 с.
28. Моем В.С. Дощ // Журнал “Всесвіт” // Перекладено за виданням збірки: W. Somerset Maugham. Rain and other stories. – М.: Progress Publishers, 1977. – Р. 25–83.
29. Мурясов Р.З. Антропонимы в словообразовательной системе языка. / Вопросы языкознания / Р.З. Мурясов. – М.: Высшая школа, 1982. – С. 62–72.
30. Никонов В.А. Введение в топонимику / В.А. Никонов. – М.: Наука, 1965. – 261 с.
31. Никонов В.А. Имя и общество / В.А. Никонов. – М.: Наука, 1974. – 278 с.
32. Олійник Т.С. Культурно-асоціативний (символічний) компонент значення власних імен / Т.С. Олійник // “Наукові записки” Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія 8: Мовознавство. – Тернопіль, 1998. – №1. – С. 166 – 170.

33. Пак С.М. Имя собственное в лингвокогнитивном освещении / С.М. Пак. – Вестник Моск. ун-та, 2004. – № 1. – С. 161–170.
34. Подольская К.В. Словарь русской ономастической терминологии / К.В. Подольская. – М.: Наука, 1978. – 196 с.
35. Робустова В.В. Антропонимическое прозвище в современном коммуникативном пространстве / В.В. Робустова. – М.: Вестник московского университета. – 2008. – № 1. – С. 120–130.
36. Суперанская А.В. Общая теория имени собственного / А.В. Суперанская. – [2-е изд.]. – М.: УРСС, 2007. – 368 с.
37. Супрун В.И. Ономастическое поле русского языка и его художественно-эстетический потенциал / В.И. Супрун. – Волгоград: Перемена, 2000. – 172 с.
38. Фоякова О.И. О системном анализе имен собственных в художественном тексте / О.И. Фоякова // Проблемы комплексного анализа языка и речи. – Ленинград, 1982. – С. 83–84.
39. Шермет Л.Г. Значення і стилістичний потенціал англійських назв: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Л.Г. Шермет. – 1984. – 20 с.
40. Шмелев Д.Н. Очерки по семасиологии русского языка / Д.Н. Шмелев. – М.: УРСС, 2003. – 244 с.
41. Щетинин Л. Слова. Имена. Вещи / Л. Щетинин. – Ростов-на-Дону: Издательство Ростовского государственного университета, 1966. – 219 с.
42. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность / Л.В. Щерба. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 432 с.
43. Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття: Вступ та імена / П.П. Чучка. – Ужгород: УжДУ, 1970. – 103 с.
44. Alford R.D. Naming and identity: A cross-cultural study of personal naming practices / D. Alford. – New Haven, CT: HRAF Press, 1987. – 97 p.
45. David Crystal. The Cambridge Encyclopedia of the English Language / Crystal David. – Cambridge University Press, 1995.

46. Nord C. Proper Names in Translation for Children: Alice in Wonderland as a Case in Point / C. Nord // Translators' Journal. – 2003. – №48 – P. 182–196.

47. Maugham W.S. The Moon and Sixpence / W.S. Maugham – М.: Менеджер, 2006. – 320 с.

48. The Merriam-Webster Pocket Dictionary / Comp. by G. Payton. – NY, 1972.

49. <http://w.w.w.erudit.org/revue/meta/2003/v48/n1/006966ar.pdf>

50. [http://en.wikipedia.org/wiki/Уманец_Я.В._Средства_перевода_английских_антропонимов_украинским_\(по_произведениям_Мюэма\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Уманец_Я.В._Средства_перевода_английских_антропонимов_украинским_(по_произведениям_Мюэма)).

51. <http://www.ru.wikipedia.org/wiki>.